

INGLIZ TILI VA RUS TILINI IKKINCHI TIL SIFATIDA O'RGANISHDA PSIXOLOGIYANING AHAMIYATI

Nabiyeva Nigora Ravshan qizi

Osiyo xalqaro universitei magistranti

Ilmiy rahbar: Avezov Olmos Ravshanovich

Annotatsiya: *Ushbu maqolada chet tilini o'rganishda psixologiyaning qay darajada ahamiyatga ega ekanligi ko'rib chiqiladi. Muallif ularning o'zaro uzviy bog'liqligini hamda chet tilini o'rganishda motivatsiya muhim o'rin egallashi ko'rsatib o'tiladi. Bundan tashqari chet tilini endi o'rganuvchi o'quvchilar uchun ota-onalarning munosabatlari to'g'risida gap yuritiladi.*

Kalit so'zlar: *Chet tili, omil, motivatsiya, qobiliyat, to'siq, rus tili, ingliz tili, psixolingvistika.*

KIRISH

Hozirgi vaqtda psixolingvistikada ingliz va rus tilini o'zlashtirishning samarali usullarini faol metodik izlanishlar olib bormoqda. Bundan tashqari, "samarali yo'l" tushunchasi "tezkor yo'l" tushunchasini o'z ichiga oladi, chunki XXI asrda tezlashib borayotgan hayot sur'ati odamga ingliz tilini bir necha yil davomida metodik ravishda o'rganishga imkon bermaydi, bu mumkin bo'lmagan natijaga ishonishadi, kelajakda. Zamonaviy odam zudlik bilan natijaga muhtoj, allaqachon yo'lda. Yo'lda natija tushuniladi, albatta, ravonlik emas, balki hech bo'lmaganda ingliz va rus tilida ijtimoiy o'zaro munosabatlarning eng oddiy vaziyatlarida kundalik mavzularda gapirish. Xuddi shu didaktik usul va usullar bir vaziyatda samarali, boshqa holatda samarasiz bo'lishi mumkin. Bularning barchasini hisobga olsak, ingliz tilini o'rganish muammosini faqat didaktik tushunish yetarli emasdek tuyuladi. Bu jarayonga ta'sir etuvchi, lekin lingvodidaktikadan tashqarida yotgan omillarga ko'proq e'tibor qaratish lozim. Ulardan eng muhimi psixologik bo'lib, biz ushbu maqolada ularning sof uslubiy jihatlar bilan aloqasini ko'rsatamiz. Ingliz tilini o'rganishning asosiy psixologik jihatlar orasida eng muhimlari quyidagilardir: tilni o'rganishga motivatsiya va qiziqish; til o'rganish qobiliyati; o'rganishda til va nutqning nisbati; til to'sig'i. Til o'rganishda motivatsiya asosiy omil hisoblanadi. Har qanday faoliyatda bo'lgani kabi, inson biror narsani qilishni xohlamasa yoki uni kuch bilan qilsa, u yuqori natijaga erisha olmaydi. Til o'rganishdagi natija faqat muvaffaqiyatga erishish uchun motivatsiya keltirishi mumkin.

Muvaffaqiyatsizlikdan qochish uchun motivatsiya bir martalik natija berishi mumkin. Misol uchun, talaba talabchan ingliz tili o'qituvchisi bilan imtihonda muvaffaqiyatsiz bo'lishdan qo'rqadi. U imtihondan o'tadi, ehtimol yomon emas, lekin bunday mahalliy muvaffaqiyatning uzoq muddatlita'siri bo'lmaydi. Gap shundaki, chet tili malakasini asta-sekin shakllantirish va rivojlantirish, keyin esa butun umr davomida saqlab turish kerak, shubhasiz, buni kuch bilan amalga oshirib bo'lmaydi. Ingliz tilini o'rganayotgan odamlar uchun mehnat bozoridagi talab muhim motivatsion omil hisoblanadi.

ASOSIY QISM

Hammaga ma'lumki hozirgi kunda dunyo kundan kunga rivojlanib bormoqda. Har bir mamlakatning rivojlanishida har tomonlama mukammal ya'ni nafaqat o'z sohasini balki chet tilida bemalol suhbatlasha oladigan kadrlar muhim ahamiyat kasb etadi. Hozirgi kunda ingliz tili dunyo tillaridan biri hisoblanganligi sababli uni biluvchilar uchun katta imkoniyatlar eshigi ochilmoqda. Masalan: tobora rivojlanib borayotgan dunyoda mamlakatlar o'rtasida iqtisodiy aloqalar yo'lga qo'yilmoqda shu boisdan chet tilini biluvchilar uchun ko'plab ish o'rinlari yaratilmoqda. Ba'zida bu muammo hisoblanadi chunki odamlar o'zlariga mos ish topish uchun yoki ta'lim olish uchun ba'zan boshqa davlatlarga ko'chib o'tishiga to'g'ri keladi. Bu odamlarning chet tilini va boshqa mamlakatlarning madaniyatini o'rganishiga sabab bo'ladi.

Insonlar qay bir tilni o'rganishdan qat'i nazar unga psixologiyaning o'rni juda katta ya'ni psixologiya va til o'zaro chambarchas. Adabiyotlarda ko'rsatiladiki, ko'plab mashhur olimlar pedagogikaning psixologik tomoni bilan qiziqib ta'lim jarayonini samaraliroq qilishga harakat qilganlar. Masalan: G.Maneska, H.G.Ollendorff, X.Svit, X.Palmer psixologik nazariyalarni til o'qitish tamoyillari va yondashuvlarida qo'llashga harakat qilganlar.

Ingliz va rus tilini o'rganishning asosiy psixologik jihatlari orasiga quydagilar kiradi: til o'rganishga bo'lgan motivatsiya va qiziqish, til o'rganish qobiliyati, o'rganishda til va nutqning nisbati.

Chet tilini o'rganishda motivatsiya muhim omil hisoblanadi. Bog'cha yoshidagi hamda maktab yoshidagi bolalarda chet tilini o'rganishda ota-onalarning, o'qituvchilarning qo'llab quvvatlashi, ularning motivatsiyasi muhim ahamiyat kasb etadi. Chet tilini o'qitishda bir nechta samarali usullari mavjud. O'qituvchilar o'quvchilarning yoshiga mos ravishda materiallar tanlashi, turli xil ko'rgazmali qurollar tayyorlab ularning diqqatini jalb qilishi natijasida bilim olish samarasini yanada oshiradi. Ammo, jamiyat kundan kunga rivojlanib boryotganligi sababli bundanda foydali bo'lgan metodlar va texnikadan rivojlanishi talab qilmoqda. Chet tilida muloqat qilish darajasini mukkamal va o'quvchilarga bilim berish uchun innvotsion usullar kerak.

S.Hardjono materialni yetkazishda o'qituvchi quyidagilarni bilishi va ulardan foydalanishi kerak degan xulosaga kelgan:

- 1) Umumiy psixologiya nazariyasi;
- 2) Rivojlanayotgan yoshning psixologiyasi;
- 3) Ko'pgina psixologik rivojlanish darajalarning tipologiyasi;
- 4) Individual xususiyat psixologiyasi.

Har bir o'qituvchi ta'lim berishining asosiy maqsadi-o'quvchining shaxsiyatini rivojlantirish, o'quvchining ko'nikma va malakasini oshirishdir. O'rganuvchi tomonidan tilning eng yaxshi o'zlashtirishning eng muhim omili-o'rgatuvchi tomonidan materialning to'g'ri tanlanganligidir ya'ni material o'rganuvchining iroda kuchini sarflab diqqaitni qarata olishi kerak. O'qituvchi o'rganuvchilarning e'tiborini va qiziqishini yo'qotmaslik uchun turli xil mashqlar va treninglar o'tkazishi maqsadga muvofiq. Masalan: Ushbu treningimizda ishtirokchilar trener tomonidan juftliklarga bo'linib chiqiladi va har bir

jamoaga rasm tushirilgan kartochkalar tarqatiladi. Har bir juftliklar gapirish uchun 2 minut tayyorlanadilar va bu rasmni qolganlarga tasvirlab berishi kerak. Javob berishi uchun taxminan 10-15 minut ajratiladi.

Ushbu treningni o'tkazishdan asosiy maqsad o'quvchilarning o'z fikrlarini boshqalarga ifoda qila olishi, talaffuzini oshirish, ijtimoiy munosabatlarda muvaffiqiyatli bo'lish va boshqa shaxsiy rivojlanishda yordam beradigan amaliy mashg'ulotdir. Amalga oshirilayotgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki chet tilini o'rganish nafaqat ta'lim metodiga balki psixologiya bilan uzviy bog'liq va samaraliroqdir.

XULOSA

Chet tilini o'rganish jarayonida didaktik va pedagogik jihatlar bir-biri bilan chambarchas bog'liq. Bo'ladi, chunki bu jarayonda biz nutq, muloqotni o'rgatamiz yoki o'rganamiz va uni amalgashirish tizimini o'zlashtiramiz. Aloqa mashg'ulotlari "quruq" metodologiya doirasida ko'rib chiqilsa, samarali bo'lishi mumkin emas. Til o'rgatishning psixologik jihatlari nafaqat o'qitishning maqsad va vazifalari, motivatsiyasi, o'quvchilar qiziqishi va boshqalari. Balki, aftidan, o'rganishning o'ziga xos uslublari va yondashuvlarini ham belgilaydi, shuning uchun tilni o'qitishning ahamiyatini e'tiborsiz qoldirib bo'lmaydi.

Ushbu ta'lim jarayonidagi psixologik komponent. Chet tili akademik fan sifatida juda o'ziga xosdir. O'z-o'zidan bu fan emas, balki barcha fanlar va inson bilimining barcha sohalari u bilan bog'liq, chunki tilsiz bilim bo'lmaydi. Shuning uchun ham til o'rganishning shaxsning shaxsiy, umumiy intellektual va umumiy madaniy rivojlanishiga ta'siri katta bo'lib, bu jarayonda psixologiyaning muhim rolini yana bir bor ta'kidlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Alyamkina E.A. Qobiliyat, mayl va iste'dodning o'zaro bog'liqligi va ularning universitet o'quv jarayonida rivojlanishi / Alyamkina E.A.// Psixolog. – 2015. – № 2. – С. 31-46.
2. Galskova N.D. Chet tillarni o'qitish nazariyasi. Lingvodidaktika va metodologiya / N.D.Galskova. – M.: Академия, 2008. – 336 с.
3. Yershova O.V. Universitet talabalarining o'quv faoliyatini nazorat qilish samaradorligini oshirish vositasi sifatida "motivatsiya" va "qiziqish" tushunchalari / O.V.Yershov // Высшее образование сегодня. – 2013. – № 8. – С. 79- 81.
4. Jerlygina A.V. Ona va chet tillarida erkin og'zaki birlashmalardagi farqlar / A.V.Jerlygina // Psixologiya i Psixotexnika. – 2010. – № 9. – С. 75-79.
5. Komochkina E.A. Nolingvistik universitetda chet tillarini o'qitish: tarix va zamonaviylik / E.A.Komochkin.– 2014. – № 7. – С. 30-37.
6. Mejdjidova K.O. Motivatsiya ilmiy tadqiqot predmeti sifatida / K.O. Mejdjidova // Психология и Психотехника. – 2012. – № 4. – С. 44-50.
7. Rivlina A.A. Ingliz tilining globallashuvi va ommaviy rus-ingliz ikki tilliligining shakllanishi / A.A.Rivlina // Cherepovets davlat universiteti axborotnomasi. – 2014. – № 4. Филологические науки. – С. 104–108.